

Necmettin Tozlu'nun İnsan ve Eğitime Bakışı

Tuncay Ceylan*

Makale Geliş Tarihi:02/04/2018

Makale Kabul Tarihi:23/05/2018

Öz

Çağdaş Türk düşünce tarihinde özgün bir bakış açısına ve düşünüş biçimine sahip olan Tozlu, kırk yılı aşkın bir süre kendini insan ve onun yetiştirilmesine adanmış bir eğitim felsefecisidir. Bu çalışma, bir düşünce ve bilim adamı olan Tozlu'nun kendi eserlerinden hareketle, insan ve eğitime dair görüşlerini kısa ve özlü bir biçimde okuyucu ile buluşturmayı amaçlamaktadır. İçerik analizi kullanılarak yürütülen bu çalışmada, Tozlu'nun üç kitabı ile makalelerinin ve hemen hemen tüm eserlerinin yer aldığı üç ciltlik eseri incelenmiştir. Çalışma neticesinde Tozlu'nun insan ve eğitime dair görüşleri iki kategori altında belirlenmiştir. Tozlu'ya göre eğitimi belirleyen insan doğası ve onun ihtiva ettiği özelliklerdir. İnsan doğası gereği, potansiyel olarak bir takım imkânlara sahiptir. İşte eğitim insanın doğuştan getirdiği bu potansiyeli ortaya çıkarma, biçimlendirme ve farklı unsurlar arasında uyumu gerçekleştirme, dengeyi sağlama işidir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, eğitim felsefesi, insan doğası

Necmettin Tozlu's Perspective towards Human and Education

Abstract

Mr. Tozlu, who has an original perspective and way of thinking in contemporary Turkish history of thought, is an educational philosopher committing himself to the human and raising human for over forty years. This study aims at connecting the reader with his views about the human and education space in a short and concise manner. In this study using content analysis, three books and articles of Tozlu and almost all his works are examined. As a result of the study, Tozlu's views on human and education were determined under two categories. According to Tozlu, the determinant of education is the human nature and its characteristics. The human being has, according to his nature, the potential to have a lot of possibilities, so the function of education is to reveal and shape this inborn potential of human nature and achieve a balance and harmony among different elements.

Keywords: Education, philosophy of education, human nature

* Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Erzurum, Türkiye, tceylan@atauni.edu.tr

Giriş

Kendisini Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde tanıdığım Tozlu; genç, dinamik, heyecanlı ve aynı zamanda vakurdu. Her insan gibi Tozlu da vazifesini yerine getiriyor, öğrencilerine akademik seviyede bilgiler aktarıyordu. Fakat bunu yaparken kendisini ve öğrencisini makinenin birer dişlisi ya da parçası olarak görmüyor, eğitimi mekanik bir etkinlik olarak düşünmüyordu. Bu durum, Tozlu'nun sadece bilgi aktarmakla yetinmeyip, bütün benliğini ve ruhunu işin içine katmasından açıkça anlaşılıyordu. Bir derdinin olduğunu bütün tavırları ile haykırıyordu. Tabii ki bizim ruh halimiz ve üniversiteden beklentimiz Tozlu'nun yaptıklarını anlamamıza uygun değildi. Hedefimiz ikbal ve istikbal arzusu ya da gelecek kaygısı olduğundan, biz eğitimi; yapılan ölçme değerlendirme çerçevesinde başarılı olarak, sürecin sonunda alacağımız diploma ile iş ve meslek sahibi olmanın yolu olarak görüyorduk. Bizim “olmak”tan ziyade “sahip olmak”, bu yolla hayatı ve geleceği inşa etmek gibi bir amacımız bulunuyordu. Oysa Tozlu eğitime bizim baktığımız gibi bakmıyor, kazandırdığı bilgilerin yanı sıra verdiği mesajlarla bizde bir ışığın doğmasına ve aydınlanmaya yol açıyordu. Bizim ezberimizi bozarak rahatsızlığımıza sebep oluyordu ama bize kendimizi tanıma, insan olma yolunda fevkalade ufuklar açıyordu. Tozlu'nun bir derdi vardı; evreni, hayatı ve hepsinin merkezinde olan insanı anlamak ve anlamlandırmak gibi. Sokrates'in “kendini bil”, İslam'ın “kendini bilen rabbini bilir”, Yunus'un “ilim ilim bilmektir ilim kendin bilmektir, sen kendin bilmezsin bu nice okumaktır” ifadesi, Jaspers'in insanı mikrokozmos olarak değerlendirmesi, Tozlu'nun derdinin ne denli anlamlı ve doğru olduğuna işaret etmektedir. Evet O'nun “sahip olmak” arzusunda değil, “olmak” gayretinde olan insanı yetiştirmek, gerçek insanı anlamak ve anlatmak gibi bir derdi bulunmaktaydı. Derdini, insan olmanın gereği olarak düşünmekte ve onu derman olarak görmekteydi. Tozlu'nun gerek dost meclislerindeki sohbetlerinde, gerekse akademik sunum ve yazımlarında bunu görmek mümkündür.

Bir düşünce adamı ve mütefekkir olan Tozlu, akademik açıdan genel anlamda bir eğitimci, daha özelden eğitim felsefecisidir. Hem eğitimci hem de felsefeci yönünün olmasından dolayı, Tozlu'nun çabasının ve eserlerinin ana temasının “insan” ve “onun yetiştirilmesi” olması, anlaşılır ve anlamlı görünmektedir. “Bilim ve Hayat”, “Eğitim Felsefesi”, “Erdemli Toplum Yolunda”, “Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler”, “İnsandan Devlete Eğitim” “Yabancı Okullar” gibi onlarca eserinin yanı sıra çok sayıda makalesi bulunmaktadır. Hemen hemen bütün eserlerinin yer aldığı “Eğitimden Felsefeye” isimli üç cilt halinde yayımlanan bir eserin kendisine fikir adamı ödülü getirdiğini de belirtmek isterim.

Bu çalışmada, bir düşünce ve bilim adamı olan Tozlu'nun kendi eserlerinden hareketle, insan ve eğitime dair görüşlerinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Necmettin Tozlu'nun insana ve insan doğasına bakışı nasıldır?

- Necmettin Tozlu'nun öznesi de nesnesi de insan olan eğitime dair düşünceleri nelerdir?

Yöntem

Bu çalışmada içerik analizi yöntemine başvurulmuştur. İçerik analizi, insan doğasını belirlemeye yönelik çalışmalara imkân tanıyan, sosyal bilimler alanında ve nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan, bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik bir tekniktir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014). İçerik analizi kullanılarak yürütülen bu çalışmada, Tozlu'nun üç kitabı ile makalelerinin ve hemen hemen tüm eserlerinin yer aldığı üç ciltlik eseri incelenmiştir.

Evren-örneklem

Bu çalışmanın evrenini Necmettin Tozlu'nun, Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler, Erdemli Toplum Yolunda, İnsandan Devlete Eğitim ve hemen hemen bütün çalışmalarının yer aldığı “Eğitimden Felsefeye” isimli üç cilt halinde yayımlanan eserleri oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanmasında Necmettin Tozlu tarafından yazılmış olan altı kitap incelenmiştir. İncelenen kitaplarla ilgili bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1.

Necmettin Tozlu'ya Ait Eserler

Kitap adı	Yayın yılı	Yayın Evi
1. Eğitim Problemlerimiz Üzerine Düşünceler	1992	Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları
2. Erdemli Toplum Yolunda	1998	21. Yüzyıl Yayınları
3. İnsandan Devlete Eğitim	2003	Yeni Türkiye Yayınları
4. Eğitimden Felsefeye-1: Eğitim Felsefesi Eğitim Üzerine Düşünceler Ve İnsandan Devlete Eğitim	2014	Bayburt Üniversitesi Yayınları
5. Eğitimden Felsefeye-2: Eğitim Ve Eğitim Felsefesi Üzerine Düşünceler	2014	Bayburt Üniversitesi Yayınları
6. Eğitimden Felsefeye-3: Bilim, Kültür Ve Eğitim Üzerine	2014	Bayburt Üniversitesi Yayınları

Verilerin Analizi

Bu çalışmada, veriler içerik analizine başvurularak incelenmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verilerin belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilmesi, bunların okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenmesi ve yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.242). Bir düşünce ve

bilim adamı olan Tozlu'nun kendi eserlerinde insana ve eğitime dair görüşleri iki başlık altında analiz edilmiştir. Çalışmada Tozlu'nun bütün eserleri dikkatli bir şekilde incelenerek O'nun insana ve eğitime dair incelikli analizleri okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Yapılan içerik analizi sonucunda iki kategori belirlenmiş ve bu kategorilere ait bulgular aşağıda sunulmuştur.

İnsana Dair

Felsefe tarihine bakıldığında düşünen bir varlık olan insanın, düşüncesinin önce doğaya daha sonra da doğanın yanı sıra kendine yöneldiği görülmektedir. Bu yönelişteki öncelik ve sonralık sıralaması insanın doğasının ve ihtiyaçlarının gereği olarak düşünülebilir. Başlangıçta ilk çağ doğa filozoflarını görmekteyiz ki, bunlar doğaya yönelerek varlığı anlama ve açıklama yoluna gitmektedirler. İnsanın felsefenin konusu haline gelmesi, yani düşüncenin düşünen özneye yönelmesi Sofistler ve Sokrates ile olmuş ve günümüze kadar devam edegelmiştir.

Tarihi süreç içinde insan nedir? sorusuna verilen cevapların ya da insan doğasına ilişkin açıklamaların çok farklı olduğu görülmektedir. Ontolojik açıdan ele alınan insana dair farklı üç temel anlayışın olduğu söylenebilir. İdealist anlayışa göre varlık ide, insan da düşünceden başka bir şey değildir. Bu anlayışın öncüsü olan Platon, maddeyi ide'nin yansıması olarak ele alır ve maddenin kendinde gerçekliği olmadığını iddia eder. Temelde maddenin varlığını ide'ye bağlayan indirgemeci bir yaklaşımdır. Aynı şekilde materyalist anlayış da indirgemeci bir yaklaşım sergiler. Materyalizme göre varlık madde cinsindedir. İde (düşünce) maddenin fonksiyonundan başka bir şey değildir. Dolayısıyla insan bedenden ibarettir. Tozlu'ya (1992) göre, ontolojik olarak varlığı ve insanı açıklama çabası olan her iki anlayış da hatalıdır (s.120). Aristoteles'in öncülüğünü yaptığı realist anlayışta indirgemeci bir yaklaşım görülmez. Varlık nedir? sorusuna Aristoteles, "bireysel olarak kendisine budur diyebileceğim şeydir" cevabını verir. Kendisine budur denilebilecek olan da ne sadece madde ne de sadece ide cinsindedir. Hem madde hem de ide cinsindedir. Yani maddenin varlığı ide'ye ide'nin varlığı maddeye bağlı olmadığı gibi, ide ve madde kendi başına varlık olarak da nitelendirilemez, varlık ide ve maddenin birliğidir. Dolayısıyla insan ne sadece düşünceden ne de sadece bedenden ibarettir. İnsan ruh ve bedenden müteşekkildir.

Tozlu (2014a) insanın ruh ve bedenden ibaret bir yapıya sahip olduğunu, yani onun bir fiziki bir de ruhi yönünün bulunduğunu ifade eder (s.235). İnsan fitratı ruh ve madde bileşenlerinin dengesi üzerinedir. (Tozlu, 2014a, s.313) Öyleyse ontolojik açıdan Tozlu'nun insan konusunda realist bir yaklaşım sergilediği söylenebilir Böyle bir betimleme ya da değerlendirme, Tozlu'nun insan hakkındaki görüşlerini ortaya koymada bazı sakıncalara ve yanlış anlaşılmalara yol açabilir. Şöyle ki, ruh ve beden birliğinden ibaret olan total insandaki bu ikilinin durumu, konumu ve birbiriyle ilişkisi

konusunda Tozlu, realizmde yer almayan özgün bir anlayışa sahiptir. Her şeyden önce ruh-beden birliğinden “insan denen meçhul” ün doğduğunu söyler (Tozlu, 2014a, s.235). Fakat Mevlana'nın “insan fikirden ibarettir” (Tozlu, 2014b, s.11) sözüne atıfta bulunması, kendi ifadesiyle insanın özünün ruh ve gönül dünyası olduğunu söylemesi (Tozlu, 2014a, s.235) O'nun ruhu bedenden üstün olarak konumlandığının işaretidir. Batı'da ve Doğu'da insan anlayışını ayrıntılı bir biçimde tahlil ettikten (Tozlu, 2014a, s.341-364) sonra, insanın maddesiyle (bedeniyle) değil manasıyla (ruhuyla) insan olduğunu, fiziki sahanın varlığını kabul etmekle beraber, insanın özünün fiziğin ötesinde bulunduğunu (Tozlu, 2014a, s.368) vurgulaması da bunun göstergesidir. Öyleyse Tozlu'nun yüzünün idealizme dönük olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü Tozlu'ya göre, ontik olarak değil ama değer açısından insanı insan yapan, onu diğer varlık türlerinden ayrıcalıklı ve üstün kılan; onun akıl varlığı olması, maddi boyutundan ziyade manevi boyutudur. Tozlu, insanda ruhu bedenden daha çok önemser ve ondan üstün tutar. Tozlu'ya (1992) göre asıl hata, genellikle ideyi maddeye indirgemekten doğmaktadır. (s.120)

Bütün ideolojilere mesafeli olan Tozlu, bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, temel felsefi doktrinlerden herhangi birinin yolunu da izlemez. İnsan konusunda sadece kendine özgü bir anlayışa sahiptir. Bugün insan hakkında derin ve engin bir tecrübeye sahip olduğumuzu, felsefenin bu noktada zengin bir temel oluşturduğunu (Tozlu, 2014, 1, 341) ifade etmekle beraber, insanın felsefe tarihindeki bakış açılarıyla sınırlanmayacağını (Tozlu, 2014a, s.347) söylemesi, O'nun görüşünün özgün olduğunun göstergesidir.

Bilen bir varlık olarak ele alındığında insanı epistemolojik açıdan tahlil etme zorunluluğu vardır. Bilginin felsefenin konusu ve problemi olması yine Sofistlerle olmuştur. Bilgi felsefesinin temel problemlerine felsefe tarihi içinde farklı yaklaşımların olduğu bir gerçektir. Bilginin imkânı, kaynağı, sınırı, değeri, ölçütü vb. konularda yapılan açıklamalar çok farklı felsefi akımların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Bilginin, doğru bilginin imkânı konusunda felsefe tarihinde temel iki farklı bakış açısının bulunduğu söylenebilir. Bunlar bilginin mümkün olduğunu ve bilginin mümkün olmadığını iddia edenlerdir. Bilginin mümkün olmadığını iddia edenler, “insan her şeyin ölçüsüdür” diyen, yani her şeyin kişiye göre değiştiğini söyleyen Sofistler ve bu geleneğin takipçisi olan Septiklerdir. Bu noktada Tozlu, Septiklerden farklı düşünür. Mantıken, hükmen ve inanç açısından doğru bilgi mümkündür der ve böyle bir kanaat olmadığında ilmin de araştırmanın da imkânsız olacağını (Tozlu, 2014a, s.239) belirtir.

Bilginin kaynağı konusunda da çok farklı görüşler bulunmakla birlikte, dört temel anlayışın ya da felsefi doktrin olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan biri rasyonalizmdir. Rasyonalistlere göre bilginin kaynağı akıldır. Sokrates'e göre bilginin kaynağının akıl olduğu, yetersiz bir söylemdir. O, inneist (doğuştancı) görüşün temsilcisi olarak bütün bilgilerimizin doğuştan olduğunu ifade eder. İster bütün

bilgiler doğuştan getirilmiş olsun, ister doğuştan sadece genel fikirler ve ilkeler getirilmiş ve akıl yürütme yoluyla daha özel fikirler ve ilkeler türetilmiş olsun, sonuçta bilginin kaynağı akıldır. Burada tecrübenin rolü yoktur. Bilginin kaynağı konusunda bir diğer felsefi doktrin empirizmdir. Empiristlere göre bilginin kaynağı deneydir, tecrübedir. Empirizmin önde gelen temsilcisi olan J. Locke'a göre insan zihni doğuştan "tabula rasa"dır, yani boş bir levha gibidir. Zihinde doğuştan hiçbir bilgi mevcut değildir. Zihnin doldurulması ve biçimlendirilmesi duyular vasıtasıyla. Yani bilginin elde edilmesinde duyuların dışında, duyulara dayalı deney ve tecrübeden başka bir yol ya da vasıta yoktur. Kritisizmin temsilcisi olan I. Kant'a göre bilginin kaynağı ne sadece rasyonalistlerin iddia ettiği gibi akıl ne de empiristlerin savunduğu gibi deney ve tecrübedir. Akıl ve tecrübe olmaksızın bilgi elde edilemez. Zihinde doğuştan bilgi bulunmama ile birlikte empiristlerin ifade ettiği gibi zihin boş bir levha gibi de değildir. Doğuştan zihinde bir takım kategoriler bulunmaktadır. Bilgi, duyular vasıtasıyla elde edilen hammaddenin zihindeki kategoriler tarafından işlenmesiyle ortaya çıkar. Öyleyse bilginin kaynağı hem akıl hem de deneydir. Bilginin kaynağına ilişkin bir diğer felsefi doktrin ise entuisyonizm (sezgicilik) dir. Önde gelen temsilcisi olan H. Bergson'a göre iki tür bilgi bulunmaktadır. Biri içinde dilin rol oynadığı görelidir ki, güvenilir değildir. Herhangi bir vasıtayla, akıl ya da deney yoluyla elde edilir. Diğeri içinde dilin rol oynamadığı ve güvenilir olan bilgidir. Vasıtasız elde edilen, sezgi bilgisidir. Elde edilmesinde aklın ya da deneyin rolünün bulunmadığı bir tür içe doğuştan, birdenbire kavrayıştır. Bilginin kaynağı konusunda Tozlu, yukarıda sözü edilen felsefi doktrinlerin insanın belli bir boyutunu göz önünde bulundurarak bilginin kaynağına dair yaptığı açıklamaları kabul etmez. O, bilginin kaynağı konusunda total insanı bütün yönleriyle göz önünde bulunduran kuşatıcı bir anlayışa sahiptir. Tecrübi bilginin insanın nihai yorum ve açıklanışında yetersiz kaldığını ve kainatı konumlandırışta bulanıklığa neden olduğunu (Tozlu, 2014a, s.239) vurgular. Bilgi denildiğinde günümüzde neredeyse tek boyutlu olarak nitelendirdiği tecrübi bilginin anlaşıldığını, bunun da insanı ve varlığı açıklamada ciddi sorunlara yol açtığını ifade etmektedir (Tozlu, 2014a, s.239-240). Tecrübi bilgi gibi akli bilgiyi de yok saymayan, bilginin kaynağında tecrübenin ve aklın bulunduğunu kabul eden Tozlu, (2014a) aklın da kuşatıcı olmadığını, insanı ve evreni açıklamakta yetersiz olduğunu söylemektedir (s.239). Kaynağı akıl ve deney olan bilgiler insanın özünü, varlığın sırrını ihata etme özelliğine sahip değildir. Bunların yanı sıra marifet bilgisinin yani sezgisel bilginin de hesaba katılması, bilginin kaynağı arasında sezginin de zikredilmesi gerekir. Hatta Tozlu (2014c) esas bilginin, ilham bilgisi olduğunu, bundan mahrum olanların eşyanın da insanın da özüne, hakikatine ulaşamayacağını belirtir (s.46). Bilgiye esas alınan tüm kaynaklar göz önünde bulundurulmalı, böylece sezgi, akıl ve tecrübe, bilgi kaynaklarımız arasında sayılmalıdır (Tozlu, 2014c, s.46-48). Ancak tüm bu kaynaklar çerçevesinde, insanı ve evreni daha tam ve hakikate yakın olarak tanıma fırsatı buluruz (Tozlu, 2014a, s.240).

Bilginin alanı, sınırı ve kapsamı konusu, bilginin kaynağı konusundan ayrı düşünülmemeyeceğine göre, Tozlu'nun bu konudaki düşüncesi de şöyle ifade edilebilir: Bilginin sınırını belirlemek mümkün değildir. Bilginin kaynağı tecrübe olduğunda

sınırı olgular dünyası olur. Akıl olduğunda aklın sınırı aynı zamanda bilginin de sınırı olacaktır. Fakat sezgi de bilginin kaynağı olarak kabul edildiğinde bilginin sınırından söz edilemeyecektir. Çünkü sezginin sınırı yoktur. Öyleyse bilgiye sınır tayin edemeyiz. O'na göre bilgi, sonsuza giden bir yoldur.

Bilginin değeri konusunda da Tozlu'nun, sezgiye dayalı bilginin diğerlerine göre daha değerli ve onlardan üstün olduğu yönünde düşündüğü söylenebilir. Marifet bilgisi ruha yayılmadıkça eşya ile sınırlarımızın tespit edilemeyeceğini, bu bilginin insanın insanileşmesinde esas olduğunu, bundan mahrum olanın eşyanın da insanın da özüne, hakikatine ulaşamayacağını ifade eder (Tozlu, 2014a, s.240; Tozlu, 2014c, s.46). Doğru bilginin ölçütü konusunda da Tozlu'nun paralel düşüncede olduğu söylenebilir.

İnsanın ahlaki bir varlık olduğunu, “niçin ahlak ya da ahlakın gerekliliği üzerine” (Tozlu, 2014a, s.52-57) başlığı altında şöyle açıklar. İnsan sosyal bir varlıktır, yaradılışın bir kanunudur birlikte yaşamak. Doğası gereği varlığını sürdürme çabası içinde olan insan, bu kavga ve kaostan zarar görmek, yok olmak istemez. Kendini böyle bir durumun tehlikelerinden korumak ister. Bu koruma isteği tek boyutlu değildir. Yani sadece fiziki olarak kendini korumakla yetinmez, aynı zamanda ahlaki olarak da koruma yoluna gider. Fiziki-biyolojik varlığımızı yok eden hastalıklardan korunduğumuz gibi ebediyeti yok edici ahlaki hastalıklardan da korunmamız bir gerekliliktir. Bundan dolayı her topluluk varlığını sürdürme güdüsünün gereği; huzurlu, adil ve iyi bir yaşam için herkesin uyabileceği kurallar koyar.

Öyleyse insanlık tarih boyunca akli ve tecrübesiyle oluşturduğu değerlere yaslanır. Bu değerler hayatı anlamlı ve yaşanılır kılan unsurlardır ve aynı zamanda düzenleme gücüne sahiptir. İnsan hayatı açısından birlikte yaşam için bu ilkelere riayet etmek bir zarurettir. Toplumsal yapı bir sistemdir ve sistemin temel kurucu unsuru da değerlerdir. Ahlak insanın bütün faaliyetleri ile ilgilidir. İnsanın müdahil olduğu her şeyde ahlakın izi vardır. Ahlak insani bir değerdir, insan yaşamının, birlikte yaşamın ürünü ve gereğidir ve tüm insanlığa aittir. Bireysel ve toplumsal çözülmenin önüne ancak değerlerle, yani ahlakilikle set çekilebilir.

İnsanın en başta gelen özelliklerinden biri, onun değer var eden varlık oluşudur. Bu özelliği onu diğer varlıklardan ayıran en önemli yanındır. Kültür dünyası içerisinde var edilirler ve maddi yapının ötesinde ruhi bir öze dayanırlar. Değerler bu yönüyle de reelin ötesine ulaşma imkânı verirler. Onlar sayesinde düşüncemiz daha güçlü bir şekilde fizik gerçekliğin ötesine ulaşır, ideali davet eder. (Tozlu, 2014b, s.48) Bu açıklamalar göstermektedir ki, insan değer üreten ve ürettiği değerlerle varlığını sürdüren bir özelliktedir. Ürettiği değerlerle sadece varlığını sürdüren değil, aynı zamanda yaşam kalitesini de belirleyen ahlak varlığıdır.

İnsanı etik açıdan ele alan Tozlu (2014b, s.48) “önce ahlak, fazilet, kişilik gerekli” der. İnsanı insan yapan, insanı üstün kılan şeyin ırk, aile ve ekonomi değil erdem olduğunu söylemesi (Tozlu, 1992, s.47), hatta “Erdemli Toplum Yolunda” isimli bir

eserinin bulunması O'nun insanın ahlaki boyutunu ne denli önemseydiğini gösterir. Tozlu, (1992) Schweitzer'e atıfta bulunarak inanç ve ahlakın güçlü bir dirilişi olmadan insani bir medeniyetin doğuş şansının olmadığını, bu görüşü Sorokin ve birçok kültür felsefecisinin içtenlikle benimsediğini dile getirir(s.48). İnsanı ahlaki bir varlık yapan onun akıl sahibi yani ruhsal bir varlık olmasıdır. O'na göre diğer alanlarda (ontoloji, epistemoloji) olduğu gibi etik'te de insanın iki kutuplu bir denge varlığı olduğu göz ardı edilmemelidir. Ontolojik açıdan ruh ve beden ikilisinin birliği olan insan, hem ruhsal hem de bedensel açıdan ihtiyaçlı olan bir varlıktır. Ruhsal ihtiyaçları manevi değerler, bedensel ihtiyaçları ise maddi değerler yoluyla karşılanır. Bunlar insan için yaşamsal öneme sahiptir.

İnsan ruhunu akıl, soylu istek, maddi istek şeklinde üç bölüme ayıran, insanı bir yönüyle yerin diğer yönüyle de göğün bitkisi olarak kabul eden Platon'a benzer bir anlayışa sahip olan Tozlu (2014a) insanın bir yönüyle ilahi diğer yönüyle maddi aleme ait olduğunu söyler (s.347-353). O'na göre insan ruhu iki zıt kuvvetin etkisi altındadır. Bunlardan biri hırs, aşırı, kazanç, şiddet, şehvet vs gibi maddi alana dönük olan taraf, diğeri ise iyilik, halimlik, şefkat, inanç ve kanaat olarak tecelli eden manevi sahaya ait taraftır. İşte insan ruhu bu iki cazibe sahasının etkisi altındadır. Bu savaş insanın içindedir ve insanın var olduğu günden beri de devam etmektedir. İnsanlık tarihinde zaman zaman bu alanlardan biri önemsenmiş ve ona yönelim olmuştur. Oysa esas olan bu alanlardan birine yönelmek değil, bu iki zıt kuvvet arasındaki dengeyi kurmaktır (Tozlu, 2003, s.49). Bu iki zıt kuvvet ya da cazibe merkezi dediği, iyi ve kötüden başka bir şey değildir. Ahlakın varlığı iyi-kötü ikilemine bağlıdır. Yani iyi kötü ikilemi olmasaydı, seçim ve tercihten, dolayısıyla da ahlaktan söz edilemezdi. Buradan da anlaşılacağı gibi insanı insan yapan, onu ahlak varlığı kılan, onun doğasında iyi ve kötünün bulunmasıdır. Onu ahlaklı ya da erdemli yapan ise; bu ikilemde onun yaptığı doğru tercih, birbirinin zıttı olan bu iki kuvvet arasında oluşturduğu uyum ya da kurduğu denge durumudur.

Bu dengenin kurulması nasıl olacaktır? Tabii ki zıt kuvvetler arasındaki savaşın sonlanmasıyla olacaktır. Savaşın sonlanması; karşıtlar arasındaki çatışmanın ortadan kalkması, uyumun ve birliğin oluşması demektir. Çatışan unsurların harmonisi olan erdem; insanın maddi tarafının göz ardı edilmesi olmadığı gibi, manevi tarafının değersizleştirilmesi hiç değildir. Çünkü insanı insan yapan onun maddi tarafından ziyade manevi tarafıdır. Dolayısıyla ruhun fiziğe bakan yönü ile fizik ötesine, yani aşkın varlığa bakan yönü arasındaki uyum, her ikisinin de aynı değerde olduğu anlamına gelmez. Bu uyum, her bir kuvvetin yerli yerinde olması, yani her birinin kendi işlevini yerine getirmesi anlamına gelir. Platon'a göre insan göğün bitkisi olarak tanrısal özelliklere, yerin bitkisi olarak da hayvansal özelliklere sahiptir. İnsanı yücelten, olabildiğince onun tanrısal özelliklere sahip olması, ide'den pay almasıdır. Aynı şekilde Tozlu'ya göre insanın insaniliği ve üstünlüğü, onun maddi sahayı yok saymadan manevi sahaya, yani aşkın varlığa yönelmesi, yüzünü reel olandan ziyade ideal olana çevirmesine bağlıdır. Ahlaklı ve erdemli olmanın gereği de budur.

İnsanı ve özellikle de onun ahlaki boyutunu önemseydiğine bütün eserlerinde rastladığımız Tozlu'nun temel hedefi erdemli insan yetiştirmek ve erdemli bir toplum oluşturmaktır. Ontoloji ve epistemoloji alanlarında yaptığımız gibi, Tozlu'nun insanı etik yönüyle ele almasını da temel ahlak felsefeleri açısından ele alarak, O'nun özgün konumunu belirlemeye çalışalım.

Felsefe tarihinde erdem konusunda daha dikkat çekici olanlar normatif etiklerdir. Bunlar; ödev temelli deontolojik etik ya da Kantçı etik, haz temelli hedonist ve utilitarist etik ve karakter temelli erdem etiğidir. Bu kuramlardan hiç biri erdem kavramına yabancı değildir. Fakat her birinin erdem kavramını ele alış şekli ve kavrama yüklediği anlam farklıdır. Erdem etiğini diğer ikisinden ayıran en önemli özellik, onun eylem merkezli değil eyleyen merkezli olmasıdır. Yapmaktan ziyade olmakla ilgilenir, dolayısıyla ne tür eylemde bulunmalıyım? sorusundan ziyade, nasıl bir insan olmalıyım? sorusu ile ilgilenir. Ödev ve yükümlülük gibi deontik kavramlardan ziyade, iyilik ve erdem gibi areatik kavramları ele alır. Erdem etiğine göre eylemin iyi-kötü, doğru-yanlış olarak değerlendirilmesinde belirli ilke ve kuralların yanı sıra eylemin gerçekleştirildiği durum ve şartlar da dikkate alınmalıdır. O, eylem merkezli değil kişi merkezli olduğundan, doğru eylemden ziyade iyi karakter üzerine odaklanır. Erdem; deontolojik etik için ödevin yerine getirilmesi, utilitarizm için mutluluğun maksimize edilmesi, erdem etiği için ise iyi olmaktır. İyi olmak, ödevi yerine getirmek veya mutluluğu maksimize etmekle aynı şey değildir. İyi olmak bir karakter özelliğidir, iyi ya da doğru eylemde bulunmak değildir. Erdemli olmak karakterli olmaktır. Karakterli olmak sadece iyi ya da doğru eylemde bulunmak değil, doğru eğilime de sahip olmaktır. Doğru eylemi doğru eğilimle yapmaktır. Doğru eğilime sahip olmaksızın doğru eylemde bulunmak erdemli olmak, iyi ve karakterli insan olmak anlamına gelmez. Hatta insan bunu kendine hakim olma adına yapmış olsa bile, onun erdemli olduğu değil erdem yolunda olduğu söylenebilir.

Duyarlılık, karakter, şahsiyet, sorumluluk konusundaki düşüncelerini (Tozlu, 2014b, s.272-286) göz önünde bulundurduğumuzda Tozlu'nun erdem etiğine yakın olduğu söylenebilir. Çünkü ahlaki olmanın esası iyi olmak, karakterli olmaktır. Fakat Tozlu erdemini sadece karakterden hareketle belirlenebileceğini düşünmez. Bu konuda eylemin de belirleyici rolünün göz ardı edilemeyeceğini ifade eder. Birinin karakter sahibi ya da iyi bir insan olması onun bütün eylemlerinin iyi olduğu ya da olacağı anlamına gelmez. Öyleyse iyinin ya da erdemlinin temel belirleyicisi karakter olmakla birlikte, tek başına yeterli değildir. Şahsiyetli ve karakterli birisinden genellikle iyilik ve erdemlinin zuhur edeceği kabul edilir ve doğrudur da, ama her zaman öyle olmayabilir. Dolayısıyla erdem konusunda eylem kendi düzleminde belirleyicidir, yok sayılmaz.

Tozlu'nun ahlak görüşünün ödev ve mutluluk etiği ile de kesiştiği noktalar bulunmaktadır. İnsanın maddi yönünün bulunmasından dolayı, onun insani boyutta haz peşinde olması Tozlu'ya göre erdem yolunda engel teşkil etmez. Aynı şekilde insanın yaratıcıya ve yaratılmış olanlara karşı sorumlu olduğunu, pratikte bu

sorumluluğu yerine getirmesini de erdemli olmanın şartı olarak görür. Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi Tozlu, ahlak kuramlarının her birinin total insanı ahlak konusunda kucaklayıcı olmadığını, her birinin belli bir açıdan konuyu ele alıp açıkladığını düşünür. Fakat ahlak kuramlarının insanın ahlaki yönüne dair ortaya koyduğu görüşlerin, onu bu yönüyle anlamada ve açıklamada bir zemin ve zenginlik oluşturduğunu da kabul eder.

Tozlu, (2003) insan doğasına dair farklı bakış açılarını ortaya koyduktan sonra (s.192-199) insan doğasını ele alan farklı görüşlerin iki noktada kesiştiğini ifade eder. Bunlardan biri; bu görüşlerin insanın sadece bir özelliğini önceleyip onu hakikat olarak görmesi, diğer özelliklerini ona indirgemesi ya da yok saymasıdır. Diğeri ise, insanı daha çok dışındaki bir prensibe ya da olguya çekerek açıklayan anlayıştır. Mevcut görüşlerin iki durum açısından insan doğasını anlama ve açıklamada yetersiz olduğu söylenebilir (Tozlu, 2003, s.205). İnsan ve onun eğitimi söz konusu olduğunda tek şekilli bir çerçeveye sığdırmak doğru değildir (Tozlu, 2003,s.199). İnsan, engin bir derinliği olan imkânlar potansiyelidir (Tozlu, 2003, s.208). Ne melek ne de hayvandır (Tozlu, 2003, s. 207).

Tozlu'nun insana dair düşüncelerini farklı boyutlarıyla kısaca ortaya koyduktan sonra, öznesi de nesnesi de insan olan eğitim hakkındaki görüşlerini, insanın yetiştirilmesine dair düşüncelerini ele alalım.

Eğitime Dair

Tozlu, (2014a) önce eğitim kelimesinin etimolojisine göz atalım der ve açıklar: Esas itibarıyla eğitim kelimesi, Latince educere kelimesinden gelmektedir. P. H. Hirst ve R. S. Peters, in ifadesiyle, ' Latince educere kelimesi her zaman olmamasına rağmen, genellikle fiziki gelişme anlamında kullanılırdı. Latinlerin görkemli devirlerinde bile hem bitki ve hayvan hem de çocukların bakım ve yetiştirilmesi anlamında kullanıldı. İngilizcede de esas itibarıyla bu kelime genel bir tarzda çocukların ve hayvanların yetiştirilmesi ve bakımı anlamına gelmektedir.' 17. yy da bile kelime, hayvanların yetiştirilmesi ve bakımı anlamında sıklıkla kullanıldı. Fakat günümüzde genel olarak hayvan ve bitkilerin eğitiminden değil, onların yetiştirilmesinden ve bakımından söz edilmektedir. Öyleyse eğitim kelimesi bu manada insana mahsus bir özellik kazanmıştır. Eğitilmiş ya da aydın insan ahlaken, ruhen, karakter yapısı olarak ve bütün diğer yönleri itibarıyla tam bir gelişmişliği ifade eder. Öyleyse eğitim insanda zihni, ruhi ve bedeni mükemmelliği meydana getirme gibi önemli bir manayı da ihtiva etmektedir (s.109).

Tozlu'nun eğitim hakkındaki düşünceleri insana dair düşünceleri ile paraleldir, hatta eğitim ile ilgili görüşünün temelinde insan anlayışı yer almaktadır. Hem ontolojik, hem epistemolojik hem de etik boyutunu dikkate alarak, bütün boyutlarıyla çift kutuplu bir denge varlığı olduğunu ifade ettiği insanın eğitiminde, bu dengenin gözetilmesi gerektiğini her fırsatta vurgular. Eğitimin ontolojik olarak beden ve ruhu, epistemolojik olarak tecrübi ve sezgisel bilgiyi, etik olarak da iyi ve kötüyü hesaba

katan kapsayıcı bir niteliğe sahip olması gerektiğini çok önemser. Bu nitelikten yoksun olan bir eğitim sisteminin total insanın yetiştirilmesinde yetersiz kalacağını, hatta bütünlüğün bozulmasından kaynaklanan marazi bir durumun oluşacağını düşünür.

Genel olarak eğitim kavramıyla kastedilen husus, herhangi bir şeyi yetiştirmek, yükseltmek ve mükemmelleştirmeye çalışmaktır. Bu konuda esas unsur şüphesiz insandır. İnsan eğitilmektedir. Eğitim işi eğiten ile eğitilen arasındaki fiiller olarak görülmekte, bunların etkisi oldukça yaygın ve çok boyutlu olarak düşünülmektedir. Bunun için eğitimde kafa kadar kalbi, zihin kadar vicdanı da doldurmak gerekmektedir (Tozlu, 2014a, s.110).

İnsanı yetiştirmenin ve geliştirmenin ön koşulu onu bilmektir. Eğitimi belirleyen insan doğası ve onun ihtiva ettiği özelliklerdir. İnsan doğası gereği, potansiyel olarak bir takım imkânlarla sahiptir. İşte eğitim insanın doğuştan getirdiği bu potansiyeli ortaya çıkarma, biçimlendirme ve farklı unsurlar arasında uyumu gerçekleştirme, dengeyi sağlama işidir. İnsan tabiatının bir fiziki bir de ruhi boyutu vardır. Eğitimde müfredat bu iki yönü geliştirebilecek nitelikte olmalıdır. Dünyayı tanımayı sağlayacak şekilde pozitif bilgilere yer vermelidir. Ancak bu yeterli değildir. İnsanın erdemli olmasını sağlayacak öz bilgisini ve değerleri de kapsayıcı olmalıdır. Bilginin evrensel içeriğinin yanı sıra milli boyutuna da dayanmalıdır (Tozlu, 2014a, s.242-243).

Her ne kadar çok zor olsa da eğitimde esas olan, eğiten de eğitilen de insan olduğundan onun doğasının iyi bilinmesi ve doğru betimlenmesidir. Doğası gereği insan iyidir şeklindeki bir görüşün gerçeği yakalaması zordur. Karşı kutupta yer alan görüş de aynı akıbeti paylaşacaktır. Yani doğası gereği insan iyidir ya da kötüdür demek doğru bir betimleme olmaz. Öyleyse bir tür denge varlığı olan total insanı esas alan ve onu bütün yönleriyle yetiştirmeyi, geliştirmeyi amaçlayan bir eğitim sistemini oluşturmaya çalışmalıyız (Tozlu, 1992, s.191).

Tozlu, tarihin her dönemindeki eğitimin insanı kucaklayıcı olmaktan uzak, onun sadece iki kutbundan birini dikkate alan bir özelliğe sahip olduğunu düşünür. İnsanı bir bütün olarak göz önünde bulundurması gereken eğitimin, bunu gerçekleştirmediği için tarihin her döneminde eksik ve kusurlu bir yapı arzettiğini belirtir. Bu gerçeği kendisi şöyle dile getirir: Eskinin tek boyutlu insan anlayışına her ne kadar günümüzde karşı çıkılmışsa da, aynı şekilde insan bugün de bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmadığından başka bir biçimde aynı hataya düşülmüştür. Bu defa da insanın duygusal hayatı, gönül dünyası ihmal edilmiş ve sadece zihni boyutu önemsenmiştir. Halbuki insan sadece duygudan ibaret olmadığı gibi zekadan da ibaret değildir. Onun kalp dünyası en az zihinsel boyutu kadar önemlidir. Kalp eğitimi olmadan zihin eğitimi faydadan ziyade zararlı ve yıkıcı olacaktır (Tozlu, 2014a, s.123). Sevgi olmadan bilim yıkıcıdır (Tozlu, 2014a, s.256).

Eğitimde eksik olan, temelde insanın ihmalidir, onun tek taraflı ele alınışıdır. Aklın yegane ölçü olarak kabul edilişi, gönlün kapatılışıdır. Kalbimiz çağdaş anlayışta

kurban edilen tarafımızdır. Kalbin tahribi pek çok insani tarafımızın kaybına yol açar. Öyleyse esas olan bunun idrakinde olup imar etme yoluna gitmektir. Bu da yeni bir eğitim anlayışını gerektirir. Çağdaş eğitim felsefelerine dayalı eğitim sistemleri bu derin ve güç problemi çözemez. Çünkü mevcut durum onların eseridir.(Tozlu, 2014a, s.257)

Doğru bir eğitim her şeyden önce insana, total insana dayanmalı, yani insanı bütünlüğü içinde kucaklamalı, onun fitratını, doğasını çarpıtmamalı diyen Tozlu, modern eğitimin yaptığının tam da bu olduğunu düşünür. Bu çarpıtma bazen seçkinler, bazen kapital sahipleri, bazen sistem, bazen devlet, bazen ideolojiler vasıtasıyla yapılmıştır. Dolayısıyla çağdaş insanın ve toplumun şahsiyet olmasının önü tıkanmıştır. Böylece çağdaş insan ve toplum gücün elinde evrilip çevrilir. Ne tuhaftır ki, bütün bunların yapıldığı günümüz dünyasında insanın hürriyetinden ve özgünlüğünden bahsedilmektedir. Halbuki gücün cazibesi ve öldürücü darbeleri, insanların ve toplumların kendilerinin üzerine düşünmesine fırsat vermemekte, ben bilincine ulaşmasına engel olmaktadır. Dolayısıyla özgürlük, insan hakları, demokrasi gibi söylemler sadece addan ibaret kalmaktadır. (Tozlu, 2014a, s.263)

Bütün mesele insanı kendisi olarak yeniden inşa etmektir. Onun fitratının gerektirdiği ruh ve madde dengesine kavuşturmaktır. Yani insani olanı başat kılmaktır. Yüzyıllardır bu gerçek örtülmüş, daha çok mala sahiplenme, çıkardan daha üstün bir değer tanımama, başarılı ve güçlü olma, insanın hedefi haline getirilmiştir. Şüphesiz bu durum, ilerlemenin ve refahın ilkeleri olarak görülmüş, bunu dünya görüşü haline getirip gücü elde edende de onu taklit edende de denge kaybolmuştur. İnsan, diğerine sağırlaşmış, duyarsızlaşmıştır (Tozlu, 2014a, s.285).

Eğitimin şuurlu ve amaçlı bir faaliyet olmanın ötesinde, belirli derecelerde bir takım maharet ve bilgileri de ihtiva etmesi gerektiğini düşünen Tozlu, eğitim faaliyetini kendine has bazı temel özellikleriyle benzer olan diğer faaliyetlerden ayırır. Bu temel özellikleri şöyle açıklar: Eğitim faaliyetlerinde özellikle eğitici durumunda olan birisi, bu eğiticinin eğitilmekte olanı motive etmeye mahsus isteği, bu ikisi arasında cereyan eden eğitim faaliyeti, bu faaliyetin neticesinde eğitilende meydana gelen değişiklik ve onun kapasitesi, bu kapasitenin bir dereceye kadar eğitimi ve öğretimi sınırlandırması, eğiticinin bunun farkında olması ve öğreteceklerini ayarlamak zorunda oluşu ve eğitimle olumlu bir gelişmenin vurgulanmış olmasıdır. Ayrıca bütün bu faaliyetlerin içinde cereyan ettiği özel şartlar ve değerler de, eğitimin ayırıcı özelliklerine etki eden hususlar olarak ifade edilir (2014a, s.64-65).

Bedeni ile mekanik zorunluluğa tabi olan insanın ruhu, onun özgürlüğe açılan penceresidir. Öyleyse eğitimde mekanik yasaların bilgisi verilmeyle beraber, onun özgürleşmesinin önü kesilmemelidir. Böyle bir şeyin yapılması ciddi bir hata olur ve insanın doğasına uygun bir şekilde yetiştirilmesinin önünde engel teşkil eder. İnsanı insan yapan şeyin düşünce (ruh) olması, onun özünde özgür bir varlık olduğunu gösterir. Öyleyse Tozlu'ya ((2014a) göre eğitim, otoriter bir yapıda olmamalı, bireyin bütün güçlerinin geliştirilmesini ve inkişaf ettirilmesini sağlamalıdır (s.117). İnsanın

bütün güçlerinin geliştirilmesi, özgür ve insani kılınması, toprak bedenlerin aşkla tutuşturulup kanatlandırılmasına bağlıdır (Tozlu, 2014a, s.34).

Tozlu (2014a) eğitim yoluyla insana, sadece faydaya yönelik bilgilerin değil, aynı zamanda onu ruhen doyurabilecek, manevi zevkleri tattırabilecek bilgilerin de verilmesi gerektiğini, insanın her iki tür bilgiye de ihtiyacı olduğunu iddia eder (s.110). Hatta sonrakini öncekinden üstün tutar, ruhu bedenden üstün tuttuğu gibi. Aynı zamanda insanın başarısını, çalışmasını ve kabiliyetini hesaba katmayan bir eğitimden herhangi bir başarı beklenemeyeceğini de vurgular. İnsanın yaşam seviyesini ve sosyal konumunu belirlemede rolü olmayan eğitimin değersiz ve anlamsız kalmaya mahkum olduğuna da dikkat çeker. Buradan da anlaşılacağı gibi Tozlu, tamamen seküler bilgi ve değerlerden beslenen eğitimi doğru bulmamakla beraber, ondan kopuk olan bir eğitimi de onaylamaz. Maddî değerlere, tecrübi ve faydaya yönelik bilgilere karşı değildir, fakat onların kıymetinin abartılmasına hiç de sıcak bakmaz.

Yukarıdaki açıklamalar göstermektedir ki, Tozlu'ya ((2014a) göre eğitimi tahlili bir tarzda ele almak, onu belirli bir şekilde ilgili olduğu metafizikle, ahlakla ve epistemoloji ile ele almaktır (s.64).

Tozlu, (2014a) birey açısından olduğu gibi toplum açısından da eğitimin vazgeçilmez hayati bir fonksiyona sahip olduğunu, bu fonksiyonunu nesiller arasındaki kültürel mirası aktarmak ve toplumun varlığının devamını sağlamakla yerine getirebileceğini ifade eder (s.110-111). Buradan Tozlu'nun mutlak anlamda geleneğin takipçisi olduğu ve değişimi yok saydığı çıkarımında bulunmak doğru olmaz. O'na göre değişme sanki hayatın bir kanunu, var olmanın fişkırıldığı kaynaktır (Tozlu, 2014b, s.306). Fakat hem bireysel hem de toplumsal bir kimliğin ve şahsiyetin var olduğu gerçeği, değişimin yanı sıra kalıcılığın da var olduğunun göstergesidir. Tozlu, (2014b) Herakleitos'un "aynı ırmakta iki kere yıkanılmaz" derken, suyun mahiyetinin değil, mekanının değiştiğini dile getirdiğini belirtir (s.309). Öyleyse eğitim değişime açık olmakla beraber toplumsal kimliği, yani kültürü değişim adına tahrir etmemeli, aksine onu yenileyerek dinamik ve canlı bir şekilde taşımalı, yetiştirmekte olan nesle aktarmalıdır.

Tozlu'ya (2014a) göre mesleğe hazırlık ya da meslek kazandırma rolüne de sahip olan eğitim, dış unsurların yanı sıra iç unsurları da hesaba katmalı, adayları bir iç sebebe göre tercih etmeye yönlendirmelidir. Mesleği para kazanmak için tercih eden bir kişi, kendisi için bir kazanım sağlamaktan çok ziyanda, topluma da katma değer sağlamaktan ziyade yük olacaktır (s.112). Çünkü sadece dış unsurları dikkate alan insan; kendi doğasına uygun hareket etmemekte, kendisini bedenden ibaret görmekte, maddî değerlere gereğinden fazla kıymet yüklemekte ve doyumuna ulaşma adına oradan oraya savrulmaktadır. Sahip olma güdüsüyle hareket ederek egoist ve bencil duygularını geliştirmekte, digergamlığını köreltmektedir. İşte bu insan yanlış bir eğitimin ürünüdür.

Eğitim, şahsiyet sahibi, sorumluluk taşıyan, düşünce ve yaratıcılığı önemseyen insanlar yetiştirmelidir. Şahsiyetin bütünlüğü esas olmalıdır. Çünkü şahsiyet sahibi insan, kendisini ve çevresini anlayabilen, yaratıcı ve faydalı olabilen insandır (Tozlu, 2014a, s.113). Şahsiyet; düşünen, geçmişte ve gelecekte olan, etki eden, yönlendiren ve damgasını vuran bir özelliktir. Şahsiyetin olmadığı yerde kölelik revaçtadır, insanileşme tıkanmıştır. Amaç, istek ve irade şahsiyetle var olur, onunla anlam kazanır. Benliğe kavuşmak, şahsiyet olmak; insanın kendine dönmesi, kendisiyle yüz yüze gelmesi, kendi hakikatinden korkmamasıyla olacak bir şeydir. İnsan dışına eğildikçe, sırrı ve olmayı dışta aradıkça benliğine kavuşamaz. Bugünkü doğa bilimleri ve onların uzantısı olan teknoloji ahlaki kaygılardan uzaktır. Dolayısıyla insanileşmede bunların rolü yoktur. Çünkü bu bağlamda insan kendinden uzak kalır (Tozlu, 2014a, s.273). İnsanın dışa açılan penceresi onu "sahip olma"ya, içe açılan penceresi ise "olma"ya yönelir. Tozlu'nun burada önemle üzerinde durduğu; eğitimin asıl gayesinin insanın kendini bilmesi olduğu ve bunun yanı sıra içinde yaşadığı tabii çevre ile uyum içerisinde olması gerektiğidir. Eğitim maddi değerlerle güç elde etmeyi değil, ahlakılığı telkin etmeli, ahlakilikten soyutlanmış bilgi ve değerlere programda yer vermemelidir. Gerçek o dur ki, ahlakilik insanı gerçek özgürlüğe ulaştırır ve ona sorumluluk duygusu kazandırır.

İşte Tozlu'ya (2014a) göre eğitim, hürriyet içerisinde sorumluluk duygusu kazandırmalıdır. Gereğinde kendi kusurunu ya da eksikliğini görüp suçlu benim diyebilecek şuurda sorumlu ve düşünceli insan yetiştirmelidir (s.113).

Tozlu, (2014a) eğitim yoluyla verilmesi ya da kazandırılması gereken bilginin neliği konusunda da insani bütünlüğü göz önünde bulundurarak şöyle der: Sadece bilimsel yöntemlerle gözleme dayalı ve ölçülebilir bilgilerin verilmesi total insanı yetiştirmede yetersiz kalır. Eğitim için gerekli olan, insanın bir bütün olarak ele alınmasıdır (s.116-117). Yani tecrübenin yanı sıra insanın bütün bilgi kaynaklarının hesaba katılması, dolayısıyla eğitimde marifet bilgisinin de yer alması, hatta bu bilginin eğitim programlarının merkezinde ve ağırlıklı olarak bulunması gerekir. Eğitim programlarının bu şekilde oluşturulmaması, insan değil canavar yetiştirilmesidir.

İlimi başarılarla tabiatın fethi insanın kalbini de fetheder. Böylece aşkı, sevgiyi, acımayı vs., kısacası insani duyguları insan ruhundan siler. Bu durum ise onun seçilemesi, nesneleşmesi ve şahsiyetten yoksunlaşmasıdır (Tozlu, 1992, s.67).

Tozlu, (2014a) erdemden yoksun ya da ahlakilikten soyutlanmış gücün ancak kötülük ürettiğini, çağdaş silahlarla donanımlı erdemsiz insanın kötülüğünün ancak aşkın ateşiyle, sevginin gücüyle üstesinden gelinebileceğini, işte bu noktada böyle bir duyarlılığı var edebilecek bir eğitime ihtiyaç olduğunu belirtir (s.285). Duyarlılık eğitimi çok önemseyen Tozlu, (2014a) duyarlılık eğitimi başlıklı yazısında, (s.276-282) bu eğitimin, insanda insanileşme adına duyarlılık oluşturmada gerekliliğine ve önemine vurgu yapar. O, hassasiyetleri olmayanların hususiyetlerinin de olmayacağı düşüncesine sahiptir. Nitelikli olmak, duyarlı olmayı gerektirmektedir.

Öyleyse insanileşme adına bundan kendimizi sorumlu tutmalıyız. Bunun için de gücü insanileştirmenin mantığını kavramak, buna dayalı üretimde bulunmak zorundayız. İşte bu mecburiyet bizim artık kendimizi sorgulamamızı gerektirir. Taklit ile özgünlüğümüzü yitirmiş olduğumuz, özgün bir bilimi bundan dolayı yakalayamadığımız bizim gerçeğimizdir. Yapılacak olan; güçlü olmak ve bu gücü insani sorumluluğumuzla, kalbi sıcaklığımızla, sevgimizle insanileştirmektir. İnsan mala, paraya, şana, şöhrete vs odaklandığında, ondaki kendisi olmaya, yani insani olmaya seslenemeyiz. Çağdaş insan bu, çağdaş yapı bunu üretir ve aşılacak olan da budur. Şüphesiz bu sevgiyle, diğerine açılmayla aşılabilecektir. İşte bunun mektebi kurulmalı, sevgi alevi tutuşturulup eğitimin, yeni eğitimin, duyarlılık eğitiminin vizyonu oluşturulmalıdır (Tozlu, 2014a, s.287).

Bağımsız düşünceye sahip, erdemli, kendisinin ve çevresinin sorumluluğunu duyabilen bireylerin yetişmesi için gerekli ortam hazırlanmalı, kişinin dünyası onun tenkit, tahlil ve elem süzgecinden geçirmediği şeylerle doldurulmamalıdır. Tenkit ve tahlil süzgecinden geçirilmeyen fikirler ölü fikirler olup zihni ve toplumsal çöküntüye yol açar (Tozlu, 2014a, s.118).

Bir yönüyle sosyal ve kültürel boyutu olan eğitim, toplumsal kültürü kazandırmalıdır. Çünkü ancak bu yolla kişi kendisini ve varlığı düşünme ve yorumlama gücüne ulaşabilir. Kişi ancak bir bütünlük arzeden kültür penceresinden bakarak anlam dünyası kurar ve değerlendirmeler yapabilir. Bu tür insan hem kendine hem de içinde bulunduğu grup ve topluma karşı sorumluluğunu bilen insandır (Tozlu, 2014a, s.118).

Eğitimin amaçları arasında en önemli olanlar; kişiye kendi kültüründen besleneceği şartları hazırlamak, bağımsız düşünceye, şahsiyet ve sorumluluğa sahip, erdemli insanlar yetiştirmektir. Erdemi teşvike sebep olmayan herhangi bir şeye eğitimde izin verilmemelidir. Ruhu, duyulur alemin incelemesinden gerçek varlığın düşünülmesine çevirmelidir (Tozlu, 2014a, s.118). Eğitim bir yandan hayatı etkileyen, yapıcı, hür düşünceli, eleştirici, sorumlu ve şahsiyet sahibi çağın gerektirdiği insanlar yetiştirirken, bir yandan da ülkenin kültür, tarih ve değerleriyle onları donatmalıdır. İdealsiz insan; geçmişli olmayan, sorumsuz, anlık hazlarla yetinen, sadece kendini düşünen, egoist ve köksüzdür. Öyleyse eğitimin temel amacı, özgür bireyin topluma katılmasını sağlamaktır, vatandaş yetiştirmektir. Vatandaş bireysel özgürlüğü ile hem toplumsal hayata katkı sağlayan, bir diğeriyle aynı değerde olduğu bilincinde olandır (Tozlu, 2014a, s.119).

Eğitime bakmak çok boyutlu bir hadisedir. Sisteme, çevremize, kendimize bakmayı gündeme getirmektedir. Dolayısıyla olup biteni sorgulamak bir zaruret olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorgulama da nihayetinde gidip insana dayanmaktadır. Bütün bunların başlıca sebebi insanın hemcinsine sağırlaşmış, duyarsızlaşmış olmasından kaynaklanmaktadır. Çıkar güdüsüyle hareket eden çağdaş insan, kurmuş olduğu sistemle büyümeyi maddi büyüme olarak telakki etmekte, bu yolla da insanlığı nesneleştirerek onu sömürmektedir. O, bu gücü bilim ve teknolojiyle

sürekli besleyip diğerlerini dikkate almayan küreselleşme olgusuyla, sömürü düzenini pekiştirmektedir (Tozlu, 2014a, s.286).

Bugünkü dünya sistemi yüzyıllar önce “insan insanın kurdudur” diyen T. Hobbes'u haklı çıkarmıştır. Bugün her şeyin pazara sürüldüğü, insanın manevi boyutunun göz ardı edildiği, onun nesneleştirildiği, insanın insana, insanın tabiata yabancılaştığı, dolayısıyla insanın da tabiatın da sömürüldüğü, insani değerlerin sustuğu ve gücün konuştuğu bir dünya düzeni içindeyiz. Adına bilgi çağı, hız çağı denilmekte ama gerçekte bir bunalım çağıdır. İşte gücün dünyası böyle bir dünyadır. İşte böyle bir dünyada insanlarımızı yetiştirmenin sorumluluğunu taşımamızdır. Bu şartlarda nasıl bir eğitim yapmamız, nasıl bir insan yetiştirmemiz gerektiği üzerinde etraflıca düşünmeliyiz. Güç ve başarılması oldukça zor olan bu mesele üzerine samimi ve ciddi bir şekilde eğilmek zorundayız. Yaratıcı soluğu, diriltici ruhu, kendi içinde enkaza dönmüş bir dünyada, gücün dünyasında bulamayız. Öyleyse eğitim bir intibak işi değil, bu kırılmış dünyayı reddedecek ve bozulmuş olan dengeyi yeniden kuracak şahsiyetler yetiştirme işidir. Kölelik elbisesini çıkarıp, gerçekten var olmanın ruhunu kuralıyız. Bu bağlamda eğitim, mevcut olanın mutlak bir model olmadığını, değiştirilebilirliğini ve bunun gerekliliğini kavratma işidir. Eğitim derin bir zihniyet dönüşümü ve dirilişinin gerçekleştirilmesine hizmet etmelidir. Gittikçe sekülerleşen bir yapılanmanın insanı tahrip ettiği, onu kendi özünden uzaklaştırdığı ve ondaki doğal yapıyı bozup dengeyi yok ettiğini öğretmelidir. Böylece insan yetiştirme, eğitimin temel işlevi haline gelecektir. Eğitimin merkezinde insan, yani gerçek insan yer almalıdır; tek boyutuyla ele alınan, maddeye indirgenmiş, ilişkilerini çıkara endekslemiş insan değil (Tozlu, 2014a, s.336-339). İnsanda var olan potansiyeli açığa çıkarıp geliştirmeyi amaçlayan eğitim; bu işlevini, insandaki düşünme yetisini harekete geçirecek yerine getirebilecektir. Öyleyse düşünce eğitimi, eğitimin temel unsuru ve onun özüdür.

Düşünce eğitimi bir gerekliliktir. Korku imparatorluğunun yıkılması, düşünen, etki eden, eleştiren gerektiğinde hayır diyebilen insanın yetiştirilmesi düşünce eğitimi ile gerçekleşir. Öyleyse düşünce eğitimi, eğitim sisteminin özünü oluşturmalıdır. Düşünmenin olmadığı yerde şahsiyet yoktur, yani insan yoktur (Tozlu, 2014b, s.14-15). Düşünce eğitimin odağı kafa ve gönül gücünün sentezidir. (Tozlu, 1992, s.10) Bilgi ve ahlakın cem olmasıdır

Bilginin ahlakilikten soyutlanması; total insanın gözden kaybolması, insanın kendisinin efendisi olamaması, daha fazla maddeye sahip olma hirsının onu başka şeylerin kölesi haline getirmesidir (Tozlu, 1992, s.8). Tozlu, eğitimin özü olarak ifade ettiği düşünce eğitiminin, insan yetiştirmede vazgeçilmez olduğunu, insanı doğru yetiştirmenin buna bağlı olduğunu sıklıkla dile getirir. Çünkü O'na göre insanı insan yapan; onu özgürleştiren, taklitçilikten kurtaran, üreten, özgün kılan, anlık hazlarının peşinden gitmekten alıkoymayan, sorumluluğunun bilincine varmasını sağlayan, öfke değil sevgi insanı olmaya yönlendiren, kısacası; insani, manevi ve yüce değerlerle

bezeyen düşünce eğitimidir. Düşünce onun ayırt edici özelliğidir, kendisini tanımanın anahtarıdır, birliğin ve uyumun inşacıdır.

Düşünce eğitimini eğitimin temeli ve özü olarak gören Tozlu, eğitimde teori ve pratiğin rolüne de değinir. Teorisiz bir eğitimin köksüz bir ağaç gibi olduğunu düşünen Tozlu, teorisyen bir eğitim anlayışının sadece uygulamalarla ve pratikle yetinen bir üretimden öteye geçemeyeceğine işaret eder. Tozlu, (1992) teorisiz eğitimin esas olduğunu düşünmekle birlikte, sadece teoriye dayanan bir eğitim anlayışının da, mevcut uygulamalara fazla bir şey veremeyeceğini, bu ikisi arasındaki dengeyi iyi ayarlamamanın esas olduğunu belirtir (s.217). Tozlu, bir tarafta bütün eğitim teorilerinin ya da eğitim felsefesi akımlarının insanı yetiştirmede eksik ve yetersiz, diğer tarafta teoriden yoksun sadece pratiğe dayalı eğitimin de hiçbir biçimde kabul edilemez olduğunu, dolayısıyla teori ile pratik arasında doğru bir denge kurulması gerektiğini vurgular.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İnsanın doğasının tahlil edilmesi ve onun yetiştirilmesi, tarihi süreç içerisinde en ciddi ve zor işlerden biri olarak düşünülebilir. İnsan, doğası gereği anlaşılması ve açıklanması en zor olan varlıktır. Fizik tabiat gibi basit, yalın ve anlaşılması kolay değildir. Çünkü onun hem fizik hem de metafizik boyutu bulunmaktadır. Felsefe tarihinde insanın doğasına ve onun eğitime dair çok farklı açıklamalar, onun hangi boyutuyla ele alındığına ve hangi özelliği üzerine vurgu yapıldığına bağlı olarak şekillenmiştir. Tozlu'ya göre bu çabaların hepsi kıymetli olmakla beraber hiç biri insanı bütünlüğü içinde açıklama özelliğine sahip değildir. İnsanın doğasına dair yapılan açıklamalar, O'na göre bütüncül değil, belli bir açıdan bakma ve insan doğasını çarpıtma özelliğine sahiptir. İnsanın belli bir boyutu ve özelliği ile değil, bütün olarak ele alınması ve bütünü oluşturan unsurlar arasındaki bağlantının doğru kurulması esastır. Tozlu'ya göre İnsan bedeni ile fiziki dünyanın, ruhu ile metafizik dünyanın varlığıdır. Onun özünü oluşturan unsur, metafizik boyuttur. Çünkü insanı insan yapan, onu diğer varlıklardan ayıran ve üstün kılan, onun fizik ötesine bakan yüzüdür. Onun eğitimi söz konusu olduğunda da bu gerçek dikkate alınmalı, eğitim sistemi ona göre oluşturulmalıdır. Bu dünyaya ilişkin bilgi ve becerilerin (tecrübi bilgilerin) kazandırılması insan doğası açısından gerekli olmakla birlikte, onu özüne ulaştıracak değerlerle donatmak eğitimin en başat amacı olmalıdır. Eğitimin amacı, müfredatı, yöntemi vs. bütünüyle buna göre belirlenmelidir. Aksi takdirde bugün olduğu gibi insanı kendi doğasına uygun yetiştirmek mümkün olmayacak, eğitimle insan değil canavar yaratılacaktır. Günümüzde insanın metafizik boyutunun göz ardı edilmesi ya da ikinci dereceden önemli görülmesi; insanın metalaştırılmasına, köleleştirilmesine ve sömürülmesine yol açmış, onun değersizleştirilmesine neden olmuştur. Mevcut durumu bu şekilde değerlendiren Tozlu, problemin çözümü olarak düşünce eğitimi, duyarlılık eğitimi, gönül eğitimi önermekte; kalp eğitimi olmadan yapılan kafa eğitimi tehlikeli görmekte, ahlaklıktan ve değerlerden soyutlanmış bilginin insanı özünden uzaklaştırdığına dikkat çekmektedir.

Çalışmada elde edilen bulgular ve sonuçlar doğrultusunda aşağıda yer alan önerilerde bulunulmuştur.

- Tozlu'ya göre İnsan bedeni ile fiziki dünyanın, ruhu ile metafizik dünyanın varlığıdır. Onun özünü oluşturan unsur, metafizik boyuttur. Çünkü insanı insan yapan, onu diğer varlıklardan ayıran ve üstün kılan, onun fizik ötesine bakan yüzüdür. Onun eğitimi söz konusu olduğunda da bu gerçek dikkate alınmalı, eğitim sistemi ona göre oluşturulmalıdır.
- Bu dünyaya ilişkin bilgi ve becerilerin (tecrübi bilgilerin) kazandırılması insan doğası açısından gerekli olmakla birlikte, onu özüne ulaştırarak değerlerle donatmak eğitimin en başat amacı olmalıdır.

Kaynakça

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E.Ö., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Tozlu, N. (1992), *Eğitim problemlerimiz üzerine düşünceler*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Tozlu, N. (1998), *Erdemli toplum yolunda*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Tozlu, N. (2003), *İnsandan devlete eğitim*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Tozlu, N. (2014a), *Eğitimden felsefeye- 1: Eğitim felsefesi eğitim üzerine düşünceler ve insandan devlete eğitim*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2014b), *Eğitimden felsefeye- 2: Eğitim ve eğitim felsefesi üzerine düşünceler*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Tozlu, N. (2014c), *Eğitimden felsefeye- 3: Bilim, kültür ve eğitim üzerine*. Bayburt: Bayburt Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

No human being in this world has ability and talent to go out of the facts of time and space. Although every human being is under the influence of time and socio-cultural environment in his time, the level of being influenced is different. It would never be a mistake to say that the level of influenced scientists and philosophers is at a lower level. In this context, in thoughts of Mr Tozlu about the human nature and raising human beings, the time and space in which the human being are living cannot be denied. However, his critical and interrogative stand cannot be ignored.

Surely, in the formation of Mr Tozlu's views, besides the socio-cultural environment and literature, his features of probing and interrogating as well as his insight thinking place an important role.

It is well understood that he is a serious researcher and good at thinking history; in the search for answers posed by "what is the human being and how is he supposed to be raised" he dealt with different views exposed in the philosophical history. Mr Tozlu is aware of the fact that the nature of human and raising human beings that is as old as human history and the most dominant factor in this scope, is not a problem that is readily be saluted. Mr Tozlu is aware of the fact that the ideological approaches and philosophical theories in relation with the subject are the richness in the exploring and understanding the subject but they are not sufficient encompassing the total human.

According to Mr Tozlu, who is thinking that the human has a dual structure ontologically, the conflict between idea and substance is not true. He points out that human is composed of soul and body, and that one cannot be reduced to the other. Therefore, education should aim to meet and develop both the spiritual needs of the person and the physical needs.

Mr Tozlu who thinks that the human nature is an equilibrium setting up over the components of spiritual and bodily features asserts that education should aim to meet and develop both the mental needs of the person and the physical needs of the person. According to him, each of the elements forming the wholeness or unity is not in the same value. Therefore, while raising a human being, who is a creature of balance, each component must be taken into consideration and the value of the components should not be ignored. Mr Tozlu, who analyses the human understandings that exist in the West and the East in detail, expresses that the human essence is the spirit world of the soul and heart. Therefore, establishing a balance requires the priority of the soul according to Mr Tozlu. He points out that human becomes human not only by his body but also by his soul. Although he accepts the physical space, the nature of the human is in metaphysical space. If so, education that aims at raising human beings according to his nature should take the reality into consideration while setting up balance between soul and body. Mr Tozlu thinks that forming this balance in historical process has not been so successful from time to time, one of the components has been ignored and the values of the components have been positioned incorrectly.

He alleges that in today's world, in the subject of raising human beings, we observe grave mistakes. According to him, contemporary education negates the spiritual aspect of the human, even it regards that the human being is of mere substance. Accordingly, it fails in raising total human being or rather it falls in a grave mistake in this field. The education system that is formed in this way addresses only to the mind of human being and fails in paying regard to heart. The education that deals only with mind approves only the sensory space, uses only the information obtained by experiments and makes the metaphysics and education of heart as well as

the intuitive information inactivated. This kind of education is far away from raising human beings according to his nature. The precondition of raising human being is to know human beings. The unity of human being formed by spirit and soul must be known. It is the nature of the human being that specifies the education and the features included in this nature. The nature of human being potentially has some possibilities by nature.

Education is a work bringing about that potential, to form it and to make balance among the different elements. Curriculum in education should be in character of ability that can develop the physical and spiritual aspects of human being. Positive information is needed for only recognizing the world. However, it is not enough. It should also include self-knowledge and values that will enable man to be virtuous. Mr Tozlu specifies that the contemporary educational approaches are contrary to the old one dimensional human approach but they fall in the same mistake. This approaches are far away from raising the human being and have the same character as the assertion of Hobbes as "homo homini lupus". Educational approach in our time makes human being a toy in the hand of power, it commodifies the human being and removes it from its substance. Mr Tozlu thinks that stopping this approach is the duty of human beings.

For this aim, it should be focused on educating the hearth and the mind. Educating the mind, which is specified as the substance of education by Mr Tozlu, is indispensable part of raising human being and correct way to raise humans is related to this approach. Educating the mind is able to make human being human, to make him free, to emancipate him from being a copy-cat, to make him productive, to make him unique, to avert him going after his instant pleasures, to make him aware of being responsible to lead him to be a person of love, not anger and leads him to be conscious of responsibility; humanity, spiritual and supreme values. Thinking is a distinguishing feature for the human being, a key to get to know himself, a unity and harmony builder.

It is not unreasonable to think that great disasters await our world in which the power instead of right and fairness has been placed, if we fail in substituting heart training and values education.

According to Mr Tozlu, objectivation of human being and failing in not paying regard to his spiritual dimension means alienation of the human being to the nature. By this attitude everything can be legitimated by Machhiavelist approach in the name of power.

He actually thinks that our epoch, which is expressed as information or speed age, is actually a time of crisis. He points out that the abstraction of knowledge from the moral point of view is the destruction of man's essence. He also indicates that it is inevitable that mind training without heart training will constitute serious problems in terms of human being and life.